

VADERNA GÁBOR

## A Petőfivel kapcsolatos adatok digitális feldolgozása

(Számvetés)

Tudományos közhely, hogy nincs még egy olyan írója, költője a magyar irodalomnak, sőt nincs egy olyan szereplője a magyar történelemnek, akinek életéről ennyi mindent, ennyi részletet tudnánk. Petőfi Sándor kultusza már életében megkezdődött (verseit már életében széles körben ismerték, komoly viták bontakoztak ki tevékenysége körül), és mivel élete szorosan összefonódott a forradalom és szabadságharc történetével, eltűnése után még hosszú évtizedekig gyűjtötték nagy lendülettel a vele kapcsolatos adatokat és dokumentumokat. Se szeri, se száma az itt-ott közölt emlékezéseknek, beszámolóknak. S ha adatnak tekintünk minden egyéb vele kapcsolatos megnyilatkozást – és ugyan miért ne tennénk így? –, óriási mennyiségű információ felett rendelkezünk. S bár hitelük olykor több mint kétséges (azaz például egy életrajz szempontjából használhatatlanok), az így felhalmozódó adatok más szempontból figyelemre érdemesek.

A továbbiakban egy filológiai példával mutatom meg a kutatási nehézségeket, majd felsorolom a korábban létrehozott, még könyvalapú adatbázisokat (vagy adatbázisként is használható könyveket), végül pedig a jelenleg is zajló emlékévként néhány már bemutatott és éppen csak megkezdett digitalizációs projektjéről emlékezem meg röviden.

(*a probléma*)

Nemrégiben egy tudományos rendezvényen sokat tapasztalt irodalomtörténész kollégák azért dicsérték meg alaposan és jogosan egy fiatalabb pályatársat, mert az úgymond képes volt átlátni a könyvtárnyi Petőfi-szakirodalmat. Máskor ez alapvető elvárás: egy irodalomtörténeti munka szerzője legyen kedves feltárni, ismerni és reflektálni, hogy mit olvasott a szakirodalomban – ebben az esetben viszont többen is külön érdekesnek tartották ezt kiemelni.<sup>1</sup> Ez arra utal, hogy Petőfi esetében közel sem egyértelmű, hogy az ember „ismeri” a szakirodalmat, sőt, ha ezt nemcsak a legszűkebb szakirodalmi területen nézzük, hanem általában gondolunk a Petőfiről való tudás, a Petőfiről való megnyilatkozások halmazára, akkor olyan mennyiségű információ, szöveg, tárgy, diskurzus kezeléséről van szó, amely aztán már végképp feszegeti az emberi elme befogadóképességét. Nem is hinném, hogy akad olyan kollégám, aki teljes mértékben átlátná e végtelenbe vesző diskurzust.

---

<sup>1</sup> A dolgozat utóbb megjelent: OWAIMER Oliver, *Petőfi, a regényhős: Az első Petőfi-regény*, Forrás, (55)2023, 1. sz., 81–98.

Hogy miért alakult ez így, mindenki tudja. Petőfi oly nagy feltűnést, hovatovább felfordulást keltett már életében, hogy a korabeli sajtóban, a kortársak magánjellegű és nyilvános megnyilatkozásaiban is elképesztő mennyiségben fordult elő a neve. Halála-eltűnése után pedig nemhogy lassult volna az információk termelése, hanem mintha még inkább rákapcsolt volna. Joggal jegyezte meg Kerényi Ferenc ennek kapcsán, hogy a jelek szerint „a költő kedveltségét nem tépázták meg a republikánus *politikus* és a renitens *katon*a konfliktusai”.<sup>2</sup> Petőfi eltűnésének szimbolikus jelentősége volt: a szabadságharc bukása és a forradalom hőséneke személyes sorsa sajátos módon egybevágott, így hamar mítoszi magasságokba tört az alakja. Mindenki, aki egyszer is látta vagy látni vélte, elmondta, hogy miként látta vagy vélte látni a nagy költőt, mikor mit mondott, mit csinált, merre nézett, hol aludt. Petőfi-versek kerültek elő (sokszor nem tőle származók), észrevették őt minden bokrban rejtőzködni, 1857-ben vita indult szülőhelyéről,<sup>3</sup> kisebb politikai botrány kerekedett első felavatandó szobrából.<sup>4</sup> Olyan mennyiségben ömlött az információ, hogy ezt nemhogy a kései filológus, de a kortársak sem voltak képesek követni. A kultusz intézményesülése korán megindult. Szilágyi Sándor sajtóvállalkozásai (*Hölgyfutár*, *Kelet Népe*, *Történeti Naptár 1851-re*, *Nagyenyedi Album*, *Viszhang*) már rendszeresen foglalkoztak a Petőfi-kérdéssel, majd a *Vasárnapi Újság*ban folytatódott az adatok gyűjtése. Amikor pedig az a nemzedék elkezdett kikopni a történelemből, amelynek tagjai még személyesen is találkoztak a nagy költővel, valamiféle emlékezeti pánik tört ki. Ez már a Petőfi-társaság megalakításának az ideje, a Petőfi-ház alapítása és az újabb szisztematikus gyűjtések kezdete.<sup>5</sup> A Petőfi-gyűjtők úgy érezhették magukat, mint a folklórgyűjtő, aki még talál egy idős adatközlőt, aki a népi hagyományt nem az iskolában tanulta. Ám miként a folklóranyag is inkább csak átalakult az intézményesülés hatására, de nem szűnt meg, autentikus Petőfi-adatok is meglepően sokáig kerültek elő, sőt családi legendáriumokból még a 20. században is jócskán lehetett gyűjteni legendákat a személyével kapcsolatban.

Tehát az utókor sem volt rest az információmennyiséget bővíteni, duzzasztani. Nem is feltétlenül csak a Petőfi életéről szóló adatszerű információkra gondolhatunk, hanem a személyével kapcsolatos általános és hevenyészett értékelésekre, költőutódai, politikusok, értelmiségiek, közemberek, iskolaigazgatók stb. reflexióira. Margócsy

<sup>2</sup> KERÉNYI Ferenc, *A körözölevéltől a szoboravatásig: A Petőfi-kultusz első korszaka, 1849–1862 = Kegyelet és irodalom: Kultusz történeti tanulmányok*, szerk. KALLA Zsuzsa, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 1997, 131. Újabbban: KERÉNYI Ferenc, *Vörösmarty – Petőfi – Madách: Tanulmányok*, szerk. CsászTVAY Tünde, GYURGYÁK János, SZILÁGYI Márton, Bp., Osiris, 2022 (Osiris Irodalomtörténet), 171.

<sup>3</sup> Lásd: KERÉNYI Ferenc, *A Petőfi-kultusz korai szakaszának szociológiájából (1844–1867) = Az irodalom ünnepei: Kultusz történeti tanulmányok*, szerk. KALLA Zsuzsa, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2000, 202. Újabbban: KERÉNYI, *Vörösmarty – Petőfi – Madách, i. m.*, 193–194.

<sup>4</sup> Lásd: VADERNA Gábor, *Arany László emléket állít: Arany János hagyatékának muzealizációja = Az örökség terhe: Arany László élete és munkássága*, szerk. SZILÁGYI Márton, Bp., Ráció – Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2022, 74–80.

<sup>5</sup> Lásd: BENKŐ Andrea, KALLA Zsuzsa, *A Petőfi Társaság és a Petőfi Ház = A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei*, szerk. BOTKA Ferenc, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2000, 13–16.

Istvánnal szólva a Petőfi-kultusz „határtalan”, és őt idézem nemrégiben megjelent forrásválogatása előszavából, rögtön az első mondatot: „Petőfi recepcióját, hagyományát, jelenlétét a halála után eltelt több mint másfél évszázadban és a jelenben áttekinteni szinte lehetetlen feladat; a róla szóló írott és verbális ismeretanyag, legyen annak műfaja tanulmány, anekdota, emlékezés, elemzés, mitikus feltételezés, hódoló vers, szatíra, politikai szónoklat vagy publicisztika stb. olyan tömegben árad halálának pillanatától napjainkig, hogy teljes felmérésre vagy számvetésre még gondolni sem lehet.”<sup>6</sup>

Az így kapott adatok nemcsak azért érdekesek, mert hitelesek lehetnek egy életrajz számára (az esetek többségében amúgy egészen nyilvánvalóan nem azok), hanem azért, mert kiderül belőlük-általuk, hogy a magyar emlékezetpolitika milyen társadalmi közegben milyen technikával formálja meg önnön kultúráját, múltját, történetét, a Petőfi-jelenséget milyen kulturális gyakorlatok segítségével igazítja hozzá aktuális céljaihoz, és mindennek milyen intézményes keretei vannak (a „hivatalos” intézményeken túl milyen szubkulturális gyakorlatok működnek). Ezek a kérdések a Petőfivel kapcsolatos adatokat és információkat elsőrendű kutatási forrássá teszik. Ha egy-egy adatot nemcsak annak révén mérlegelünk, hogy az igaz-e vagy sem, hanem tekintettel vagyunk arra is, hogy a kultúra mely ágense milyen történeti kontextusban hozta azt elő, és utóbb miként élt tovább, akkor az adatokat magukat is meglehetősen differenciáltan kell kezelnünk.

Az információk mindig kontextushoz kötöttek, és rendkívül nagy variabilitást mutatnak. Csak egyetlen példával hadd illusztráljam ezt. Mikszáth Kálmán, aki nem mellesleg korábban maga is a selmecbányai líceum diákja volt, és valószínűleg első kézből ismerte a Petőfivel kapcsolatos helyi mítoszokat, és találkozhatott a Petőfi-kultusz első generációjával is, egy történetet közölt *A Petőfi-Társaság Lapja* című időszakos kiadványban *Még most is várja* címen.<sup>7</sup> A szöveg ironikusan mutatott be néhány selmeci emléket Petőfivel kapcsolatban. A Szana Tamás által szerkesztett újság persze szépirodalmi szövegeket közölt elsősorban, nem memoárokat gyűjtött, és célja a kultusz ápolása volt, így az itt publikált szövegek mégiscsak rendelkeztek a regényes életrajzok kvázihitelességével. Mikszáth szövegét ma autofikciónak mondhatnók. E környezetben a kultusz terepén mozog maga is, a szöveg iróniája itt szépirodalmi és nem kritikai eszköz.

Ez a történet aztán beépült Mikszáth 1881-es kötetébe, *A tót atyafiakba Az aranykisszony* című hosszabb elbeszélésbe (talán nevezhetjük kisregénynek is). Itt is szerepel Csutkás tanár úr, aki Selmecbányán volt Petőfi tanára. Innen idézem az egyik anekdotát:

Van még erről a Petőfiről egy regényes legenda Selmecen, melyről mindenki tud valamit, de egészen nem tudja senki, csak Csutkás tanár úr.

<sup>6</sup> MARGÓCSY István, *Előszó: Petőfi Sándor fogadtatástörténete = Petőfi Sándor emlékezete*, szerk. MARGÓCSY István, Bp., Osiris, 2022 (Osiris Irodalomtörténet), 9.

<sup>7</sup> MIKSZÁTH Kálmán, *Még most is várja: Beszély*, *A Petőfi-Társaság Lapja*, 1877. július 1., 1–4. – 1877. július 8., 17–20. – 1877. július 15., 34–36. – 1877. július 22., 49–53.

Nemzedék nemzedéket vált föl a nagy, sárgára meszelt líceumban, de a Petőfi-legendából nem vesz el morzsányi sem. Híven adják az elődök az utódok emlékeztetének, s az emlékezet gonddal virraszt fölötte, s úgy őrzi, mint a két szeme világát. Örökkön-örökké élni fog az ott amúgy csonkán, hézagosan is, – aminőnek azt a költő ottléte után egy negyedszázad év múlva találtam.

Ha Csutkás úr akarna szólni!... Ő tudja! Neki tudnia kell, mert vele áll összeköttetésben a legenda.

Azazhogyan Csutkás úr nem azon ember, aki csukva tartsa a száját ilyenekben, nem is az itt a baj, mintha nem akarná elmondani, szívesen tölti kedvét barátjainak és ismerőseinek, Csutkás úr valóságos „jó ember”, aki semmit sem képes megtagadni tőlük, azok pedig eleget kérik, faggatják, de mi haszna, mikor megvan az a tulajdonsága, hogy a „praelectión” kívül, a burnótozás elméletét kivéve, nem képes semmiről hosszabban beszélni. Harmincéves tanári pályájának egyhangúsága és sajátos természetete lehetetlenné tett számára a betanultakon kívül bárminemű előadást.

Csak a bor képes feloldani a nyelvét, ami nem lehetne ugyan akadály a legenda elmondására, mert Csutkás úr igen gyakran iszik bort, s ily alkalomkor évek óta mindig szőnyegre kerül a Petőfi múltjának ezen kalandos és homályos része, bele is kezd az érdekes férfú, mindannyiszor elmondván, hogy a boglyas Petrovics ott lakott a líceum fölötti hegyen az öreg Muszurnál, a kamarai hajdúnál, akinek nemrég jött meg a fia Olaszországból a légiótól, honnan kitüntetésül vizit-kártyára ragasztva egy darab tépést hozott abból a rongyból, mellyel a megsebesült Garibaldi véres lábát borogatták. Micsoda? Hát lehet ennél különb érdemrend? Vagy van-e Garibaldinál nagyobb hős akár az ó-, akár az új-világ történetében? Nincs, ki mondja, hogy van? Senki sem meri mondani. De nem is tanácsolná Csutkás úr, mert annak övele, az ő argumentumaival gyűlnék meg a baja. Mert az argumentumok nagy fegyver, kimondhatatlanul nagy fegyver... Aki nem hiszi, annak ezt be is bizonyítja. Nézzük pl. Katalin cárné egy esetét...

Egyszóval, Csutkás tanár úr ilyenkor mindig oly messze távozik el az alapgondolattól, melyből kiindult, hogy mire oda visszatérne, addig elálmosodik, feje bágyadtan lekonyul az asztalra, s azt makogja félébren, félálomban: „Csüggnek rajtam...” és elalszik.<sup>8</sup>

Nem kell túlmagyarázni az idézet ironikus voltát: Mikszáth – ez nem meglepő tőle – igen érzékenyen reagált a Petőfi-figura legendásításának folyamatára. Nem veszik el egy morzsányi sem a legendából, de már Garibaldi sérült lábának borogatásából származó rongynál vagyunk, mint ami hitelesítene valamit, ami ezelőtt történt, és ami oly nagyszerű, hogy hősünk el sem képes mondani. Mikszáthról tudva lévő, hogy érzékenyen reagált arra a kérdésre, hogy a kultúra miként termelődik. Iróniája azonban nem feltétlenül valamiféle leszámolás az egykor volt romantikus klisékkel, sokkal inkább a kételkedés kritikai hangja, amely nem nélkülözi valamiféle kulturális

---

<sup>8</sup> MIKSZÁTH Kálmán, *Az aranykisasszony* = MIKSZÁTH Kálmán, *Elbeszélések: A tót atyafiak: A jó palócok* (1881–1882), s. a. r. BISZTRAY Gyula, Bp., Akadémiai, 1968 (Mikszáth Kálmán Összes Művei, 32), 13–14.

ártatlanság visszanyerésének az igényét.<sup>9</sup> Úgy is mondhatjuk: Mikszáth érzekelte és láthatóvá tette a tudástermelő kultúrtechnikákat.

A selmeci élmények azonban továbbra is számot tartanak Mikszáth érdeklődésére. Nem sokkal később 1882. április 16-án közölt egy tárcát a *Pesti Hírlapban*, ahol ennek a történetnek egy másik változatát vezette elő. Ebben szó van egy habókás hajdúról, Szurina Jánosról, a selmeci érdemkönyvről, amelynek Petőfi kezétől származó diákközlését (*A hűtelenhez* címűt) állítása szerint „könyv nélkül tudta minden valamirevaló diákember”, egy állítólagos szerelmet, akinek a nevét elfedve adja csak, és amúgy egy szavát sem hiszi (Lengenádfalvay Zirzabellának nevezi),<sup>10</sup> és aki még most is várja vissza szerelmét, s akinek apja volt a bizonyos professzor. Mily érdekes, hogy ez a cikk is álnéven jelent meg, pontosabban rövidített névvel: *S-n*, tehát nem lehetett tudni, hogy egy szépíró a szerzője, az egykori diák. Ily módon ez a szöveg valós memoárnak tüntette fel magát, és a bevallott kétegy filológiai mérlegelése is csak hitelét növelte.<sup>11</sup>

A történetnek vannak azonosítható pontjai: a selmeci érdemkönyv ekkor még tényleg a liceumban volt (valamikor a 20. század elején tűnt el és a század végén került csak elő),<sup>12</sup> de a benne lévő vers tényleg azonosítható, és ez mindenképpen figyelemre méltó. A nevek elfedése, a személyes érintettség (egykori diák írja) szintén az elmondottak hitelességének képzetét építik. Persze, akár kételkedhetünk is: hiszen a selmeci érdemkönyvről éppen a *Pesti Hírlapban* olvashattak szenzációs hírt az olvasók nem sokkal korábban 1881. június 12-én, amelyet aztán más lapok is átvettek: eszerint Versényi György író, a körmöcbányai reáliskola tanára találta meg a kéziratot.<sup>13</sup> (Körmöcbánya mintegy negyven kilométernyire van Selmecebányától.) Tehát Mikszáth akár innen is vehette és legendásíthatta tovább a történetet – már csak azért is adódik ez, mert a *Pesti Hírlapnak* jól jöhetett a selmeci kézirat ügyének melegen tartása.

A helyzet persze még ennél is bonyolultabb: Versényi cikke után az érdeklődés érezhetően nőtt a selmeci kézirat iránt, ám a vers addig sem volt ismeretlen. Az évkönyvet és a saját kezű beírás tényét a *Hölgyfutár* már 1858 decemberében közölte,<sup>14</sup> a verset ennek nyomán lehozta Vahot Imre a *Napkeletben*,<sup>15</sup> közölte Szeberényi Lajos *Néhány év Petőfi életéből* című visszaemlékezésében 1861-ben (ő nem az érdemkönyvből,

<sup>9</sup> Erről lásd: T. SZABÓ Levente, *Mikszáth, a kételkedő modern: Történelmi és társadalmi reprezentációk Mikszáth Kálmán prózapoétikájában*, Bp., L'Harmattan – Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 2007 (Ligatura), 32–58.

<sup>10</sup> A név is gyanús: a *Borsszem Jankó* című élclap egyik állandó karikatúrafigurájának, Lengenádfalvay Kotlik Zirzabellának a nevét látszik ugyanis felidézni.

<sup>11</sup> *S-n*, *A Petőfi-legenda Selmeceben*, *Pesti Hírlap*, 1882. április 16., 1–2.

<sup>12</sup> Leírása: *A mi Sándorunk: Petőfi az evangélikus oktatás útvesztőiben: Katalógus: Evangélikus Országos Múzeum 2022. november 30. – 2023. május 31.*, szerk. ZÁSZKALICZKY Zsuzsanna, Bp., Evangélikus Országos Gyűjtemény, 2023, 120.

<sup>13</sup> Dr. VERSÉNYI György, *Petőfi Selmeceben*, *Pesti Hírlap*, 1881. június 12., melléklet, 1.

<sup>14</sup> *Hölgyfutár*, 1858. december 14., 1139.

<sup>15</sup> *Napkelet*, 1859. szeptember 25., 617.

hanem egy azóta elkallódott kéziratból!),<sup>16</sup> Gyulai Pál a *Petőfi vegyes művei* második kötetében 1863-ban, és a *Petőfi Sándor költeményei* című 1874-es díszkiadás is.<sup>17</sup> A szenzáció tehát nem a vers, hanem a selmeci kézirat (Petőfi elsőnek tartott kézírata) újbóli meg újbóli felfedezése.

S ha ez nem volt elég, Mikszáth még egyszer elővette selmeci élményeit – méghozzá akkor, amikor *nem* írt meg egy szöveget a Petőfi-társaság számára 1909-ben. A kerettörténet szerint Benczúr Gyuláné felkérte, hogy írna előszót a *Petőfi-almanach*-ba, amelyet aztán nem írt meg, hanem ehelyett inkább kritikát jelentetett meg az időközben publikált kötetéről – ám trükkös módon a szövegben elrédő Mikszáth elmondja mindazt, amit meg kellett volna írnia a felkérés szerint. Itt is említi az érdemkönyvet, és elmesél egy újabb történetet arról, hogy egy kövér nőt mutogattak a templomban, hogy ő lett volna a *A hűtelenhez* ihletője; egy másikat a hajdúval (ez ismétlése a korábbiaknak nagyjából), egyet egy péknéről (a kis Sándor ingyen kapott tőle zsemlét, de többet nem ment oda büszkeségből), illetve még egyet egy tanárról, aki nagyon szégyellte magát élete végéig, mert rossz jegyet adott Petőfinek (szó sem esik arról, hogy ő volna a lány apja) – a bevillanó emlékeket itt magának az emlékezésnek a természetes imitációja hitelesíti. Ráadásul ez egyáltalán nem fikciós szöveg: ez egy könyvismertető.<sup>18</sup>

Mi a tanulsága ennek a sorozatnak?

1. Rengeteg információ volt benne.

2. Ezek keresztezték egymást (tehát a tudás nem kumulatív, felhalmozó módon jött létre, hanem megejtő összevisszaságban, jóindulatúan mondva: mellérendelő formában).

3. A tudástermelés telis-tele van megbízhatatlan elemekkel. (Vajon Mikszáth diákként látta a kéziratot? Tényleg minden selmeci diák kívülről fújta? Melyik szövegének autofiktív vagy autobiografikus eljárása vezet minket használható tudáshoz?)

4. A történet felhasználása nagyban múlik azon, hogy milyen irodalomtörténeti kérdésre szeretnénk válaszolni (a Petőfi-kultusz termelése, *A hűtelenhez* recepciótörténete, a helyi kultusz működése, a kultuszszövegek retorikai felépítése vagy Petőfi életrajza érdekel minket?).

Ha csak egy szűkösebb adathalmazt veszünk tehát, akkor rögtön láthatóvá válik a helyzet összetettsége. Természetes hát, hogy annak ellenére, hogy Petőfi életéről példátlanul sokat tudunk, az életút többféleképpen is összerakható. A költő legutóbbi életrajzának szerzője, Kerényi Ferenc egy beszélgetésen szerényen azt mondta, hogy mivel más nem írta meg nemzedékük Petőfi-életrajzát, így ezt kénytelen volt ő papírra vetni<sup>19</sup> – tehát

<sup>16</sup> SZEBERÉNYI Lajos, *Néhány év Petőfi életéből*, Szeged, Burger Zsigmond, 1861, 18–19.

<sup>17</sup> *Petőfi vegyes művei: 1838–1849*, kiad. GYULAI Pál, Pest, Pfeifer, 1863, II, 207–209.

<sup>18</sup> MIKSZÁTH Kálmán, *Petőfi-almanach* = MIKSZÁTH Kálmán *hátrahagyott munkái: Első kötet: Emlékezések, tanulmányok*, Bp., Franklin-társulat, 1914, 184–197. Köszönöm Radnai Dániel Szabolcsnak, hogy erre az írásra felhívta a figyelmemet.

<sup>19</sup> Elnézést, hogy én is verifikálhatatlan, emlékezetből idézett adatra hivatkozom itt. A könyv: KERÉNYI Ferenc, *Petőfi Sándor élete és költészete: Kritikai életrajz*, Bp., Osiris, 2008 (Osiris Monográfiák).

nagyon is tisztában volt azzal, hogy az ő narrativizálási kísérlete *csak egy* a lehetséges variációk közül. Miközben társadalomtörténeti érdeklődése valóban új követ dobott a Petőfi-kutatás állóvizébe, aközben monográfiájában az adatok kezelésekor voltaképpen radikális módon járt el: minden olyan adatot elfogadott hitelesként, aminek ellenében nem tudott érveket felhozni.<sup>20</sup> Mondanom sem kell, hogy egy adat nem attól igaz, hogy még nem cáfolták, de a mennyiséggel való küzdelemben muszáj volt ehhez az eszközhöz nyúlni. (Ráadásul ahogy Fülöp Jimmy sem tudott minden pofon mellé egy forgalmi rendőrt állítani, úgy Kerényi is lemondott arról, hogy minden egyes adat minőségét a monográfiájában latolgassa – ha így tett volna, akkor nem megdupláztta volna amúgy sem rövid könyvének terjedelmét, hanem megsokszorozta volna. A könyv a szélesebb közönséget is hivatott kiszolgálni, így erre módja sem lett volna.) Kerényi, amikor könyvének megalapozásakor mérlegre tett minden egyes adatot, akkor nemcsak kizárt, hanem inkább a biográfus társadalomtörténész szemüvegén keresztül nézett rá az anyagra. Ez persze ismét csak logikus döntés volt a részéről – a fentebbi Mikszáth-példa mutatta viszont, hogy ugyanaz a forrás más típusú kérdésekre is válaszolhat.

Az utóbbi évek, most már évtizedek Petőfi-kutatásában két meghatározó irányt rögzíthetünk: a kultusz kutatást és a társadalomtörténeti irányt. Idéztem is már mind a kettő meghatározó, mondhatjuk, iskolateremtő alakját: Margócsyt és Kerényit. (Itt most zárójelbe teszem azt a kérdést, hogy a két kérdezési irány mennyiben vezethet el Petőfi-szövegek értelmezéséhez – egyik iránynak sem ez az elsődleges célja, ám egyik sem megy el mellette teljesen.) Az adatok kezelésének szempontjából eltérő érdekelttség jellemzi ezt a két irányt: a kultusz kutatás a kulturális emlékezet technikáit, praxisait, használatát elemzi – a társadalomtörténet inkább az ágencia, a cselekvőség kérdésével foglalkozik (azzal, hogy egy történeti ágens egy adott helyzetben milyen lehetőségek közül választhatott tipikusan, és döntései, vonzásai és választásai miképpen értékelhetők). Miközben a Petőfivel kapcsolatos adatok nagy része a kultusz terméke, ezekre, sőt magára a kultuszra is egészen másképp lehet tekinteni a két irányból. A kultusz kutató azt mutatja be, hogy milyen mélyen szervesült társadalmi gyakorlatainkba a kultusz, és hogy mily nehéz, akárcsak egy pillanatra is kiszakadni onnan, a kultusz gyakorlataira sokszor úgy tekint (no persze nem mindenki), mint amelyek a versolvasást is preformálják. A társadalomtörténész számára a kultusz társadalmi feltételrendszere is kérdés lehet,<sup>21</sup> amikor az életrajz felé fordul, akkor viszont a kultusz éppen nagy hasznára van. A kultusz ugyanis egy esély: ebben az esetben történetesen összehordta a magyar irodalomtörténet legnagyobb életrajzi adathalmazát, amelyből – kultikus beállítódástól függetlenül – ki lehet bányászni egy elbeszélésben használható adatokat.

<sup>20</sup> Lásd kritikámat a kötettről: VADERNA GÁBOR, *Kerényi Ferenc: Petőfi Sándor élete és költészete*, ItK, (113)2009, 1. sz., 117–122.

<sup>21</sup> Lásd: KERÉNYI, *A Petőfi-kultusz...*, i. m.

(big data)

A Petőfi-filológia sok mindent tett az adatok rendszerezéséért. Endrődi Sándor szerkesztett gyűjteményt a kortárs recepció anyagából (*Petőfi napjai*),<sup>22</sup> Hatvany Lajos *Így élt Petőfi* című, több kiadást megérett gyűjteménye,<sup>23</sup> majd a *Petőfi-adattár* három kötete rendszerezett rengeteg információt.<sup>24</sup> Rengeteg információt halmoztak fel muzeológiai kiadványok is – így megjelentek a Petőfihez köthető tárgyakat, illetve figurájának vizuális ábrázolásait összegyűjtő katalógusok,<sup>25</sup> valamint jelent meg bibliográfiai gyűjtés is.<sup>26</sup> Nem csak ezek a rendszerezett adathordozók tekinthetők azonban adatforrásnak. Hogy csak egy jelentős gyűjteményt mondjak: a kritikai kiadás jegyzetei, amelyek persze az említett adatforrásokból táplálkoznak, számtalan új adatot hoznak, sőt rendre pontosítják a korábbi forrásokat.<sup>27</sup> Miképpen lehetséges a szerteágazó, különböző struktúrájú adatsoroknak az egyesítése egy digitális feldolgozás során, és hogy egyáltalán: a digitális korban mit tudunk kezdeni a Petőfi-adatokkal?

Az nyilvánvaló, hogy Petőfi esetén igazi *big data* problémába ütköztünk, amennyiben nemcsak az adatok mennyiségi kezelése nehézkes, hanem a kiépitendő adatstruktúrák komplexitása is viszonylag nagy.<sup>28</sup> Ahhoz, hogy el tudjunk képzelni egy digitális vállalkozást, nem árt tisztázni előre a fogalmainkat. Az eddig kissé elnagyolt formában emlegetett adat fogalma alatt mostantól az informatikai környezetben formázott információt értem. Ez sok minden lehet: személyt azonosító név, földrajzi

<sup>22</sup> ENDRŐDI Sándor, *Petőfi napjai a magyar irodalomban 1842–1849*, Bp., Kunossy, Szilágyi és társa, 1911.

<sup>23</sup> HATVANY Lajos, *Így élt Petőfi I–II.*, Bp., Akadémiai, 1967.

<sup>24</sup> *Petőfi-adattár I: Petőfi az egykorú sajtóban és egyéb nyomtatott forrásokban: Kiegészítés Endrődi Sándor „Petőfi napjai a magyar irodalomban” c., 1911-ben kiadott gyűjtéséhez*, kiad. KISS József, Bp., Akadémiai, 1987. – *Petőfi-adattár II: Petőfi a kortársak leveleiben és naplóiban*, kiad. KISS József, OLTVÁNYI Ambrus, Bp., Akadémiai, 1992. – *Petőfi-adattár III: Petőfi-okmányok, függelék (családi adatok), pótlások az I. és II. kötethez*, kiad. KISS József, Bp., Akadémiai–Balassi, 1992.

<sup>25</sup> *Beszélő tárgyak: A Petőfi család relikviái*, szerk. KALLA Zsuzsa, RATZKY Rita, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2006 – *Arc poetica: Petőfi Sándor életében készült képmásai*, szerk. ADROVITZ Anna, KALLA Zsuzsa, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2012.

<sup>26</sup> *Petőfi bibliográfia*, összeáll. MITRU Ibolya, Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1972.

<sup>27</sup> PETŐFI Sándor *összes költeményei (1838–1843)*, s. a. r. KISS József, MARTINKÓ András, Bp., Akadémiai, 1973 (Petőfi Sándor Összes Művei, 1). – PETŐFI Sándor *összes költeményei (1844. január – augusztus): Kritikai kiadás*, s. a. r. KISS József, RATZKY Rita, SZABÓ G. Zoltán, Bp., Akadémiai, 1983 (Petőfi Sándor Összes Művei, 2). – PETŐFI Sándor *összes költeményei (1844. szeptember – 1845. július): Kritikai kiadás*, s. a. r. KERÉNYI Ferenc, KISS József, MARTINKÓ András, RATZKY Rita, SZABÓ G. Zoltán, Bp., Akadémiai, 1997 (Petőfi Sándor Összes Művei, 3), 1997. – PETŐFI Sándor *összes költeményei (1845. augusztus – 1846): Kritikai kiadás*, s. a. r. KERÉNYI Ferenc, Bp., Akadémiai, 2003 (Petőfi Sándor Összes Művei, 4). – PETŐFI Sándor, *összes költeményei (1847): Kritikai kiadás*, s. a. r. KERÉNYI Ferenc, Bp., Akadémiai, 2008 (Petőfi Sándor Összes Művei, 5). A kritikai kiadás befejezéséről lásd Szilágyi Márton tanulmányát ebben a folyóiratszámomban.

<sup>28</sup> Lásd: Danah BOYD, Kate CRAWFORD, *Critical Questions for Big Data: Provocations for a Cultural, Technological, and Scholarly Phenomenon*, Information, Communication & Society, (15)2012, nr. 5, 662–679.



hely, bibliográfiai leírás, műfaj, évszám, szöveg, bármilyen meghatározott csoportból választott értékelő elem, könyvtári leltári szám stb. Egy elemből akkor válik adat, ha megfeleltethető más azonos adatnak. Ezt úgynevezett metaadatolással lehet elérni: fontos, hogy például Petőfi Sándor soha ne keveredjen össze az öccsével, Petőfi Istvánnal, de legyen azonos azzal a Petrovics Sándorral, aki Selmecebányán járt iskolába. Az adatbázisok akkor hatékonyak, ha egymásra való tekintettel épülnek. A szemantikus web világában a különböző adatbázisokban tárolt információk összekapcsolódnak egymással. Például, ha egy rokon adatbázisunkba (teszem azt, egy személyeket kezelő névtérbe) már feltöltötték, hogy Petőfi Sándor 1823-ban született, akkor azt nekünk nem kell újból megadni. A cél, hogy az egymást tápláló adatbázisokba olyan kritikus mennyiségű (és természetesen jó minőségű) információt tápláljunk, amelyből már hatékonyan lehet adatokat lekérdezni.

*(ami elkészült)*

Először vegyük számba, hogy milyen digitális vállalkozások történtek eddig a Petőfi-emlékvénben. Három kisebb fejlesztésről tudok beszámolni, amelyek nem kapcsolódnak össze egymással.

1. A Magyar Nemzeti Levéltár tette közzé a *Petőfi közössége* című oldalt.  
<https://adatbazisokononline.mnl.gov.hu/adatbazis/petofi-kozossege/> (utolsó leltöltés: 2023. augusztus 12. 1.0 verzió)  
Létrehozásért felelős személy: Schmidt Anikó  
Létrehozásban közreműködők: Hegedűs István, Záros Zsolt Béla, Kántás Balázs<sup>29</sup>

A beharangozó információ szerint az adatbázis 200 személyt dolgoz fel a 200. születésnap alkalmából, és így „a költő kapcsolati hálóját lehet tanulmányozni”. Minden személyhez alapvető személyi adatok tartoznak, amelyek többnyire a PIM névtéréből érkeztek, a jelek szerint statikusan épülnek az adatbázisba (tehát ha valaki javítja az eredeti adatbázis valamely adatát, az nem fog automatikusan átkerülni ide) – a PIM Névtére csak hivatkozás. Ha a PIM nem rendelkezett a megfelelő tétellel, akkor kézi feltöltéssel került az adatbázisba (azaz nem gyarapította a PIM Névteret). A földrajzi neveket a levéltár saját földrajzi névtérével kötötték össze. Minden személyhez tartozik egy narratív életrajz, amely legtöbbször Osztovits Szabolcs adattárából táplálkozik,<sup>30</sup> illetve alapvető életrajzi lexikonokból szedi adatait (például Szinnyei József életrajzi gyűjteményéből). A lexikonok hivatkozással vezetnek ki az Arcanum Digitális Tudománytár (fizetős) oldalára – ezek sem adatbázisok dinamikus összeköttetései. Minden személyhez dokumentumok vannak feltöltve pontos levéltári jelzettel,

<sup>29</sup> A adatbázisokra sem jellemző, furcsa bibliográfiai leírás az oldal impresszumából származik.

<sup>30</sup> OSZTOVITS Szabolcs, „*Sors, nyiss nekem tért*”: *Petőfi Sándor életének krónikája*, Bp., Osiris, 2022.

rövid annotációval, az adatgazda megjelölésével. A dokumentumok egy megjelenítő alkalmazáson keresztül nagyíthatók ki, ám valamilyen rejtélyes okból nem tölthetők le. (A képekkel kapcsolatos technikai tudnivalókat itt nem részletezem.) A „Nézegetsd, de ne vidd el!” ki nem mondott licenc sehol sincs megjelölve. A segédletben sajátos módon csak arról kapunk szerzői jogi információt, hogy magát a segédletet milyen feltételekkel közölnénk – de ugyan ki akarna közölni egy segédletet? „A leírás elkészítésénél felhasznált szabályok, szabványok, konvenciók és protokollok felsorolása” menüpont alatt a lakonikus „Nincs kitöltve” felirat olvasható.

A szerkesztők nem közlik, hogy pontosan minek az alapján jött létre az adatbázis. Azt állítják, hogy itt a költő „kapcsolati hálójáról” volna szó, ami enyhe túlzás – ez a vállalkozás ugyanis egyáltalán nem hoz létre kapcsolati hálót. Inkább a kortársak reprezentatív gyűjteményének tekinthető. Csak sejtem – majd rám cáfolnak a szerkesztők, ha nem így van –, hogy a frissen megjelent Osztovits-féle adatgyűjtés volt az alapja ennek a vállalkozásnak. Ez önmagában nem baj, de azért érdemes lett volna tisztázni, hogy a kiadvány nem alkalmas kapcsolati háló építésére – vagy ha mégis az épült volna itt, akkor legalább azt, hogy miképpen is tekinthető éppen ez a 200 ember Petőfi kapcsolatának. Főleg, hogy például Gyulai Pál vagy Ferenczi Zoltán is szerepelnek a válogatásban, akik nem is találkozhattak költőnkkel. (A névsor ezek szerint jeles irodalomtörténészekkel is kiegészült.) De Görgey Artúrral sem találkozott költőnk, és Deák Ferencet is csak látta egyszer (legalábbis másról nem tudunk). Akkor most milyen kapcsolati háló épült itt? Már Osztovits könyvének logikáját sem értettem teljesen, a vállalkozás pedig azt követi le. Sőt a narratív életrajzokat is onnan emeli át – akár tévedéseivel együtt. Persze nem vettem össze mindet, de szinte minden életrajz onnan van, és szinte szó szerint ugyanúgy. (Osztovits könyve csak bibliográfiai tétel – annak ellenére, hogy fel van tüntetve, nem teljesen korrekt ez az eljárás.)

A közölt dokumentumok amúgy érdekesek, de leginkább csak arra alkalmas az oldal, hogy kuriózumokat nézegessünk rajta.

2. Az Országos Széchényi Könyvtár a *Copia* című oldalát gazdagította Petőfi-dokumentumokkal.

<https://copia.oszk.hu/> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 12.)

A 2021 óta működő oldal alapvetően kéziratok nyilvánossá tételére jött létre. Az adatok feltöltői, az adatstruktúra megalkotói nem ismertek – nyilván a könyvtár Kézirattárának munkatársairól van szó. Jelenleg 507 tételnyi Petőfi-anyagot tartalmaz, amelyet szűrt lekérdezéssel lehet kinyerni. A feldolgozott anyag kizárólag a nemzeti könyvtár állományából származik, úgyhogy ezúttal nem fog létrejönni olyan gyűjtemény, mint a 2017-es Arany-émlékévkönyvben, amikor csaknem az összes Arany-kézirat egy helyen jelent meg.<sup>31</sup> Minden kézírathoz tartozik egy adatlap, bibliográfiai lekérdezést itt sem lehet elérni, csak kimásolni az adatokat.

<sup>31</sup> <https://iti.abtk.hu/hu/arany-gyujtemeny> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 12.)

A *Copia* oldal zárt adatbázis – elemei csak az adatbázison belüli tételekre utalnak. A kéziratok fotói itt is egy megjelenítő alkalmazáson keresztül nagyíthatók ki, ám – ismét rejtély – nem tölthetők le. Ez azért is különös, mert az adatlapon a következő üzenet található: „A mű közkinckörbe tartozik; ingyenes letöltésének, szabad megosztásának, felhasználásának szerzői jogi akadálya nincs. A művet letöltő személy ugyanakkor a letöltéssel vállalja, hogy a kép további felhasználásakor annak forrását (Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár) minden esetben megjelöli.” A képek letöltését mégis külön kell kérni – remélhetőleg nem pénzért.

A *Copia* oldal adatbázisokhoz (legalább a saját könyvtári katalógushoz) kötése és a letöltés engedélyezése hasznos volna.

3. A Petőfi Irodalmi Múzeum *Költő lenni vagy nem lenni* című állandó kiállításának összeállításakor több adatbázis is készült. Ezek közül nyílt felhasználású, szabad elérésű a *Vándor Petőfi* című oldal lett, amellyel kapcsolatban kissé elfogult leszek, amennyiben a vállalkozásban magam is részt vettem.

*Vándor Petőfi*, <https://vador.pim.hu/> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 12.)

Kon koncepció: Minkó Mihály, Vaderna Gábor

Tartalomfejlesztés, szöveggondozás: Vaderna Gábor

Tervezés, adatvizualizáció: Minkó Mihály

Programozás: Dévai Nándor

Tartalomfejlesztés: Maróthy Szilvia

Projektfelelős: Kalla Zsuzsa

Az adatfeldolgozásban a kezdeti szakaszban részt vett még Borbás Andrea és Rózsafalvi Zsuzsanna is.

Ez az oldal is tartalmaz adatokat, sőt háttérben egy adatbázis áll – mégsem adatbázis-alapú, ami további felhasználhatóságát illeti. A múzeumi tárlatban van egy adatfizikalizáció, amelyhez összegyűjtöttük és geolokalizáltuk, hogy Petőfi milyen településen hány verset írt, és mikor. A kiállítás megnyitása után ez az egyszerű adatbázis egészült ki Petőfi versszövegeivel, valamint a kötetbeli megjelenési adatokkal. Ez több szempontból is újdonságot jelentett az eddigi webes tartalmakhoz képest:

a) Petőfi Sándor összes verseinek népszerű kiadásából több is elérhető volt az interneten, de ezek vagy szakmailag avultak el (mint a Magyar Elektronikus Könyvtár html-változata, amely az 1974-es Kiss József és Martinkó András rendezte kiadásán alapul),<sup>32</sup> vagy egy nyomtatott könyv (némi pénz ellenében) hozzáférhető változatai (mint Kerényi Ferenc nagyszerű kiadása).<sup>33</sup> Első körben tehát létre kellett hozni egy

<sup>32</sup> <https://mek.oszk.hu/01000/010066/html> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 12.). Nincs információ az adaptáló személyéről. A feldolgozott szövegkiadás: *Petőfi Sándor összes költeményei*, kiad. Kiss József, MARTINKÓ András, Bp., Szépirodalmi, 1974.

<sup>33</sup> Mint Kerényi Ferenc szövegkiadása: <https://www.szaktars.hu/osiris/view/petofi-sandor-osszes-versei-osiris-klasszikusok-2004/> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 12.). A feldolgozott szövegkiadás: *Petőfi Sándor összes versei*, kiad. KERÉNYI Ferenc, Bp., Osiris, 2005 (Osiris Klasszikusok).

megbízható digitális szövegkiadást. Ez az összes vers szövegének átírását jelentette, összevetést a Kerényi-kiadással, és ahol rendelkezésre állt, a kritikai kiadással és/vagy a kézirattal. A kiadás népszerűsítő, ezért helyesírása modernizált, amelynek elvi alapállása némely tekintetben eltér Kerényiétől.

b) A nyomtatott szövegkiadások a szövegeknek általában egyetlen rendjét kínálják fel – a digitális szövegkiadások lehetőségei számosabbak. Ha fellapozunk egy Petőfi-kötetet, a verseket időrendben kapjuk meg, és a kötetvégi versmutató még tartalmaz egy ábécérendes verslistát is. Jelen kiadás újdonsága, hogy a szövegeket többféleképpen el lehet rendezni: az időrendi és ábécés rendezésen túl kikérhetjük a verseket a keletkezési hely szerint (sőt, egy térképről is lekérdezhethetjük az egyes településeket), valamint a Petőfi által összeállított és kiadott kötetkompozíciókat is helyreállíthatjuk.

c) Petőfi életében megjelent kötetei már halála után komoly értékre tettek szert. A kultikus tárgyként való kezelés egyfelől javította a példányok fennmaradási esélyeit (merthogy vigyáztak rájuk tulajdonosaik), másfelől magas piaci értékük gátolta, hogy az egyes példányok gazdát váltsanak. Ez az oka annak, hogy egy eredeti Petőfi-kötet manapság igen nehezen és drágán szerezhető be. Petőfi-kötet jelent már meg hasonmás kiadásban (ún. faksimile kiadásban), és hébe-hóba egy-egy kötet felkerült már az internetre. Jelen vállalkozásunk egy helyen teszi hozzáférhetővé Petőfi összes, életében megjelent kötetét, valamint első (csak egy-két példányban fennmaradt) posztumusz kötetének egyetlen teljes példányát. A példányok a Petőfi Irodalmi Múzeum állományából származnak.

A c) pont olyan dokumentumokat (kereshető pdf-fájlokat) közöl, amelyek az adatbázis szempontjából lényegtelenek. A statikus adatbázis, amelyet szintén elérhetővé tettünk a jövőbeni kutatások, kiadások számára, egy egyszerű táblázatos adatsor, amely információkat tartalmaz az egyes versekről: cím, hely, idő, megjelenési adatok, versszöveg.<sup>34</sup> Az adatsor alapján egy térképes adatvizualizáció is készült az oldalhoz.

*(ami készül)*

Az eddigi eredmények tehát nem mutatnak a szemantikus web irányába. A jövőbeni tervek annál inkább. A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetében a DigiPhil program keretében megkezdődött a megjelent kritikai kiadás kötetek digitális feldolgozása. Ennek során bizonyos adatsorokhoz wikibase entitások jönnek létre.

[https://itidata.abtk.hu/wiki/Main\\_Page](https://itidata.abtk.hu/wiki/Main_Page), doi: 10.5281/zenodo.8106084

Felelős kiadó: Kecskeméti Gábor

Főszerkesztő: Palkó Gábor

Koncepció, adatszerkezet: Fellegi Zsófia, Palkó Gábor

<sup>34</sup> VADERNA Gábor, *Petőfi Sándor összes költeményei – metaadatok, v1.0 [Data set]*, 2023, Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7961655>

Szemantikus web és digitális filológiai szakértő: Fellegi Zsófia  
Felelős szerkesztő: Dobás Kata

Az Intézet munkatársai (és az egyes projektek munkatársai) jelenleg egyazon komplex adatbázisban építenek bibliográfiai adatbázisokat, névtereket, és dolgoznak fel digitálisan szöveges dokumentumokat. A munka sziszüphoszi, de itt is igaz: minél több tiszta adat kerül be az adatbázisba, annál gyorsabb a feldolgozás. Arról nem is beszélve, hogy bizonyos típusú adatokat a gép automatizáltan is fel tud dolgozni (például meg tud keresni és geolokalizálni tud földrajzi neveket), és ebben az esetben a kutató feladata az identifikáció ellenőrzése.

Az ITIdata névre keresztelt adatbázisépítő vállalkozás a DigiPhil program keretében valósul meg. A tervek szerint bekerülnek ide névterek (az idei év során került be a PIM névtére), a magyar irodalomtudomány rendszerezett bibliográfiája (amelynek digitális feldolgozása korábban megtörtént). Ez már önmagában szédületes mennyiségű anyag, ami nagyban felgyorsítja a feldolgozást. Gondoljunk csak bele: a Petőfi kritikái kiadás bibliográfiai hivatkozásai nagyrészt már eleve benne lesznek az adatbázisban, és „csak” össze kell kötni őket.

Erre a vállalkozásra csatlakozva lehetne létrehozni a Petőfivel kapcsolatos adatok gyűjteményét. Például 1848-ban a *Munkások Ujságja* című kiadványban Táncsics Mihály felsorolta, hogy melyik követjelöltekkel szimpatizál, és a felsorolásban Petőfi is szerepel. Ez egy közlés a Kiss József által szerkesztett *Petőfi-adattár* első kötetéből, amely a mi szempontunkból lehetséges adatok sorát tartalmazza.<sup>35</sup> Egy leendő adatbázis ehhez a közléshez létrehozhat egy bibliográfiai rekordot (folyóirat, évszám, lapszám, oldalszám, ad absurdum: könyvtári elérhetőség), tartalmaz neveket, illetve tartalmaz egy szöveges állományt is, amelyen belül vannak nevek. A feldolgozáshoz wikibase alapú adatbáziskezelőt használhatunk. (Ezt mindenki ismeri, ha másként nem, hát felhasználóként, mert ez az adatmodellt használja a Wikidata, és ez a háttér a Wikipedia szócikkeknek is.) Miért előnyös, miért praktikus a Wikidata?

a) Mert Creative Commons licenccel rendelkezik, azaz bárki felhasználhatja (ingyenes, és mindenkinek elérhető).

b) Mert kollaboratív, azaz a szerkesztők bevisznek adatokat, de máshonnan is szerezhetnek, lehívhatnak adatbázisokat, melyek segítik az adatok pontos definiálását.

c) És mert strukturált adatgyűjtésre képes.

Most ez utóbbi a mi számunkra a legfontosabb. A Wikidata ugyanis képes arra, hogy az adatokat kombinatorikusan összekösse egymással. Egy bibliográfiai leírásban például szerepel egy név, amelyet egy névtérben már felvitt vagy ezután felviendő személlyel lehet azonosítani (itt: Táncsics Mihály), de ott van egy évszám, és ott van egy folyóirat. Ha a szöveg említéseit is azonosítjuk (azaz adattá tesszük az adatbázisban), akkor ezek az adatok összevethetők lesznek. A *Petőfi-adattár* esetében egy személynév,

---

<sup>35</sup> *Petőfi-adattár I.*, 256.

egy helynévmutató segíti a kutatást, valamint van Petőfi-versmutató is. A Táncsics-példa már most több adatot tesz kezelhetővé, hiszen össze lehet vele kötni az adattár különböző adattípusait.

Petőfi esetében ráadásul a speciális problémát az jelenti, hogy az adatok nem egy adatbázisból származnak, azaz magyarul mondva, nem a *Petőfi-adattár* az egyetlen forrásuk. Endrődi Sándor gyűjteménye, Hatvany gyűjtései, a különböző egyéb adattárak mind-mind egyedi kihívások, hogy miként lehet az adatstruktúrába illeszteni őket. Ezért érdemes minél általánosabb adatok felé elmozdulni és a struktúrát rugalmasan kialakítani. A Wikidata-típusú adatbázis alkalmas lehet a rendkívül szórt adatok feldolgozására. Fel tudunk vinni gyakorlatilag bármit, és utána olyan komplex lekérdezéseket tudunk indítani (SPARQL-lekérdezések), amire eddig a Petőfi-kutatóknak nem volt esélyük. Az adatvizualizációra is lehetőség van, hiszen a lekérdezések eredményeit idővonalra vagy térképre is helyezhetjük. Természetesen álomszerű volna minden Petőfivel kapcsolatos adatot egyszerre összerakni. A Petőfi-émlékév talán lehetőséget ad a kezdeti lépésekre, és közösen el is kezdtünk gondolkodni a lehetséges adatmodelleken. Érdemes egy előzetes sorrendet is felvázolni. Én a következőt tenném:

1. a Petőfi-adattár köteteinek feldolgozása;
2. a *Petőfi napjai* feldolgozása (ez a kettő a leginkább adattárszerű, így a legkönnyebben ezekkel bánunk el);
3. a Hatvany-gyűjtés feldolgozása (ez a *Petőfi napjait* időben terjeszti ki az utóélet felé, itt található a legnagyobb szisztematikus gyűjtés az utóéletéről);
4. utóbbival együtt a Petőfi Ház újságcikk-kivágat-gyűjteményét is fel lehet dolgozni (megvan az interneten, de nem kereshető – a Hatvany után érdemes venni, mert nagy lesz az átfedés);
5. egyéb adattárak (tárgykatalógus, ikonográfia) feldolgozása.

A kritikai kiadások digitális feldolgozása már zajlik az Irodalomtudományi Intézetben, ezek jegyzetanyagának az ITIdatában való feldolgozása óriási kihívás. A Petőfivel kapcsolatos bibliográfiai adatok migrálása (elsősorban a *A magyar irodalomtörténet bibliográfiájából*) már megkezdődött.<sup>36</sup> Egy pilot projekt keretében a kritikai kiadás adattári adatainak feldolgozása is megkezdődött előkészítendő a teljes feldolgozást.<sup>37</sup>

(*mire nem jó egy ilyen adatbázis?*)

Mikszáth szövegei esetében nem igazán lehetett eldönteni, hogy ezek most mennyire vehetők komolyan. Vajon egy novella saját élményből táplálkozik? Vajon egy újságcikk hitelesebb ennél? Vagy éppen a *Pesti Hírlap* sajtókampányának a része, amelynek során a Petőfi-kérdést szeretnék ők is címlapon tartani? Ezeket a kérdéseket természetesen

<sup>36</sup> <http://www.iti.mta.hu/mib/index.html> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 12.)

<sup>37</sup> Példa egy adat feldolgozására a második kötetből: <https://itidata.abtk.hu/wiki/Item:Q335807> (utolsó letöltés: 2023. augusztus 12.)

a gép nem válaszolja meg. Az adatbázis nem ezért lesz jó, és nem lép a filosz helyébe. Az adatbázis arra való, hogy adatokat közöljön, és arra, hogy ezeket az adatokat összekapcsolja, hálózatokba rendezze, és komplex keresések, lekérdezések történhessenek rajta. A meglepetések majd a lekérdezések során jönnek.